

Ланцедова Ю. О.

Національний авіаційний університет (м. Київ)

доцент кафедри кримінального права і процесу, к.ю.н.

Змагальність чи встановлення об'єктивної істини в антикримінальному судочинстві?: запрошення до дискусії

Розвинута автором **нова доктрина встановлення об'єктивної істини в антиделіктному судочинстві** найбільш актуальна для антикримінального, але в рівній мірі для будь-якого з інших видів судочинства і доказування. Встановленню істини власне в антикримінальному доказуванні суперечить так званий принцип «змагальності», передбачений п. 4 ч. 3 ст. 129 Конституції України [3] та ст. 22 «Змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості» КПК України [5].

Антикримінальний, як і будь інший вид, судочинства або доказування – це не спортивне змагання. Тут не може бути переможених і переможців. Такий підхід у будь-якому випадку буде пов'язаний із істотним порушенням прав, свобод, інтересів та/або обов'язків суб'єктів цього судочинства або доказування, насамперед, потерпілого і переслідуваної особи.

Кожне антиделіктне судочинство та доказування, а тим більше антикримінальне, має переслідувати єдину мету – встановити істину в антикримінальній справі і на цій основі правильно вирішити дану справу. Тільки ця задача і може забезпечити призначення переслідуваній особі найбільш справедливого покарання, тобто такого, якого він заслуговує відповідно зі скоєним діянням та із його поведінкою в процесі вчинення суспільно небезпечного діяння, досудового та судового слідства, а також, щоб права, свободи, обов'язки та інтереси потерпілого були відновлені у повному обсязі шляхом: 1. Відшкодування фізичного та/або майнової та моральної шкоди, коли відшкодування останнього з різновидів шкоди ґрунтується на грошовому вимірюванні рівня страждань потерпілого у зв'язку із заподіянням йому

фізичного та/або майнової шкоди. При цьому такого роду страждання може нести й юридична особа, яка фактично є сумативним відображенням аналогічних страждань фізичних осіб, що становлять її, а тому можливе відшкодування моральної шкоди і юридичній особі у вигляді грошового виміру страждань його трудового колективу з приводу заподіяної юридичній особі майнової та пов'язаної з нею моральної шкоди, наприклад, зменшення рівня ділової та іншої підприємницької репутації юридичної особи та ін. 2. Іншого відновлення правового статусу потерпілого, наприклад, у вигляді заборони здійснювати стосовно нього певні діяння або, навпаки, змусити виконати певні діяння та ін.

Деякі автори вважають, що встановити об'єктивну істину по кожній антикримінальній чи іншій антиделіктній справі неможливо. На думку цих авторів, серед доказів, за допомогою яких і повинна встановлюватися така істина, завжди є і будуть особистісні докази, тобто такі відомості, які отримані від особистісних джерел, і які в силу цього завжди носять суб'єктивний характер, що, нібито, і унеможлиблює встановлення власне об'єктивної істини по антикримінальній чи іншій антиделіктній справі, яка в такому випадку завжди буде суб'єктивною.

Але будь-які суб'єктивні відомості, тобто такі, які отримані від особистісного джерела, «об'єктивізуються» побудованим на узгодженій і достатній сукупності доказів внутрішнім переконанням антиделіктолога, який буде впевнений в тому, що й шляхом суб'єктивних відомостей в сукупності з іншими відомостями встановлена власне об'єктивна істина і тільки на її основі вирішується певна антиделіктна справа. **Інакше необхідно прямо визнати існування ситуацій по вирішенню певних антиделіктних справ не на доказах, а на припущеннях.**

У такому аспекті виглядає необґрунтованим акцент уваги в ч. 1 ст. 62 Конституції України на тому, що «обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях» [3], коли

нібито виправдання особи може ґрунтуватися і на доказах, одержаних незаконним шляхом, і на припущеннях [6].

У такому ж аспекті варто згадати й розроблену С. А. Кириченком [2, с. 183] та О. С. Тунтулою [7, с. 160-161] і розвита Ю. О. Ланцедовою [6] **новітню доктрину причетної особи і нейтрального вироку**, яка ґрунтується на тому, що концепція правової визначеності стосується всіх суб'єктів антикримінального судочинства і, перш за все, переслідуваного і потерпілого (позивача). Будь-яке, а тим більше остаточне процесуальне рішення по антикримінальній справі, має бути постановлене на узгодженій і достатній сукупності доказів, коли кожний окремий доказ має володіти ще й єдністю основних базисних юридичних властивостей (їх значимості, законності, допустимості, доброякісності, достовірності). І коли у результаті належної оцінки узгодженої та достатньої сукупності такого роду доказів у судді складеться внутрішнє переконання про винність особи – виноситься обвинувальний вирок, а якщо про невинність особи – виправдувальний вирок. Якщо ж існуюча сукупність доказів недостатня для формування внутрішнього переконання судді як першого, так і другого плану, не повинен ухвалюватися виправдувальний вирок, як це вимагають у порушення вимог ч. 3 ст. 62 Конституції України (де в контексті презумпції невинуватості йдеться лише про те, що всі сумніви трактуються на користь обвинуваченого, що унеможлиблює ухвалення за такої ситуації лише обвинувального вироку, але ніяк не обумовлює необхідність ухвалення в цій ситуації виправдувального вироку) [3], вимоги ч.4 ст. 327 «Види вироків» КПК України 1960 р. [4] і п. 2 ч. 1 ст. 373 «Види вироків» КПК Україна 2012 р. [5]. Адже постановлення остаточного процесуального рішення на недостатній сукупності доказів – рівнозначна постановленню вироку на припущеннях, що прямо заборонено робити вимогами все тією ж ч. 3 ст. 62 Конституції України [3].

У такому випадку до відомої доктрини «об'єктивного вменення виновности» (що може бути можливою лише у разі вчинення паранещасних випадків, нещасних випадків, параказусів і казусів у частині відшкодування шкоди за рахунок держави, практично за рахунок законослухняних податкоплатників, а

також квазізлочинів, квазіпаразлочинів, квазіпроступків і квазіпарапроступків у частині відшкодування шкоди за рахунок винної особи або особи, яка відповідає за його діяння) варто було б додати і концепцію «суб'єктивного вменення невинності», коли невинна особа також з'являлася б не на основі достатньої та узгодженої сукупності доказів, а на припущеннях [1, с. 245].

Тому у разі недоведеності як винуватості, так і невинуватості переслідуваної особи (що часто виникає у результаті навмисних діянь переслідуваної особи та його адвоката із «розвалу» антикримінальної справи) фактично має місце недостатня (невизначена) сукупність доказів, яка не може обумовити появу визначеного правового статусу суб'єктів антикримінального судочинства. У цьому випадку і повинно ухвалюватися відповідно такій антиделіктній ситуації невизначене процесуальне рішення – визнання переслідуваної особи причетним та постанову нейтрального вироку, що не дає права переслідуваній особі пред'явити позов до держави (фактично – до законотворчих платників податків) про відшкодування матеріальної та моральної шкоди у зв'язку з притягненням його до антикримінальної відповідальності та з іншими пов'язаними з цим його обмеженнями. Будь-яких інших обмежень правового статусу причетного, у т. ч. судимості, не повинно наступати [1, с. 245-246; 6].

Список використаних джерел:

1. Кириченко А. А. Гипердоклад о более двухстах пятидесяти лучших доктринах и концепциях юриспруденции научной школы профессора Аланкира: коллективная монография / кол. авторов под науч. ред. А. А. Кириченко. – Второе издание. - Николаев: Ник. нац. ун-т имени В. А. Сухомлинского, 2015. – 1008 с.

2. Кириченко С. А. Сутність і класифікація доказів та їх джерел у кримінальному судочинстві: генеза і можливості удосконалення: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Сергій Анатолійович Кириченко; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2009. – 221 с.

3. Конституція України: від 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141, із змінами згідно із законом України від 02.06.2016 р., № 1401-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

4. Кримінально-процесуальний кодекс України: від 28.12.1960 р., № 1001-05 // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1961, № 2, ст. 15, зі змінами за Законом України від 15.11.2011 р., № 4025-VI (4025-17), ВВР, 2012, № 25, ст. 263 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: від 13.04.2012 р., № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України, 2013, № 9-10, ст. 88, із змінами, згідно із законом України від 12.05.2016 р., № 1355-VIII, ВВР, 2016, № 22, ст. 453 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

6. Ланцедова Ю. А. Новая доктрина профессиональности и некоторых иных концептуальных положений антикриминального судопроизводства / Ю. А. Ланцедова // Блог экспертов (blog-experts.com). Информационно-аналитический сайт / 916 слов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://blog-experts.com/category/новости/doktriny/> 2014-12-18 – Доктрины

7. Тунтула О. С. Отримання доказів та форми їх представлення, оцінки та використання у кримінальному провадженні України : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Олександра Сергіївна Тунтула; Національна академія прокуратури України. – К., 2013. - 233 с.